

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE BUCURESTI
CIBERNETICA SI ECONOMIE CANTITATIVA

MODELAREA PROCESELOR SOCIALE

BUCURESCU IONICA MIHAELA

INVATAREA SOCIALA

Invatarea este activitatea cu un inalt grad de complexitate si care s-a bucurat de un interes deosebit mai ales din partea psihologilor.

Prin invatare se inteleg numai acele modificari ale comportamentului care nu depinde exclusiv de functiile receptorilor si efectorilor, nu se exprima doar intr-o modificare a nivelului de activism cerebral, ci apar ca urmare a experientei individuale si sunt relative stabile, aceste aspecte constituindu-se in note definitorii ale invatarii ca activitate in acceptiunea ei psihologica a termenului de activitate.

Definirea invatarii prin raportare la comportament, schimbare si stabilitate atrage atentia asupra a trei lucruri, dupa cum sesizeaza D. Fontana:

1. Invatarea trebuie sa schimbe individual intr-un anumit mod
2. Schimbarea trebuie sa se realizeze ca rezultat al experientei
3. Aceasta schimbare trebuie sa se exprime in comportament si sa modifice potentialul adaptativ al individului.

Exista mai multe tipuri de invatare:

- **invatarea de semnale;**
- **invatarea stimul-raspuns;**
- **invatare de tipul inlantuirilor;**
- **invatarea asociativa-verbala;**
- **invatarea prin discriminare;**
- **invatarea notiunilor;**
- **invatarea de reguli sau de principii;**
- **invatarea sociala.**

Toate aceste forme sunt secondate permanent de o invatare afectiva, motivationala, psihomorală si psihocomportamentala, care angajeaza resorturile cele mai intime ale edificiului constiintei.

1. Invatarea de semnale este larg raspindita atat la animalele domestice cat si la om. Conditia esentiala pentru ca invatarea semnalului sa aiba loc este sa se asigure o prezentare aproape simultana a 2 forme de stimulare:

- a. stimulul produce o reactie generala, asa cum vrem sa obtinem
- b. stimulul semnal.

Invatarea are un caracter involuntar si se concretizeaza in raspunsuri care nu se afla sub control voluntar. Este cunoscuta sub denumirea de conditionare clasica si a fost descrisa pentru prima data la sfirsitul secolului al XIX lea de I.V.Pavlov.

2. Invatarea stimul-raspuns este un alt tip fundamental de invatare care face posibil ca individul sa realizeze o actiune atunci cand doreste sa dea un raspuns precis la un stimul discriminat. Este cunoscuta sub numele de invatare prin incercare si eroare (Ed. Thorndike), invatare operanta (Skinner) sau invatare instrumental (Kimble).

Asa cum arata si denumirea acestui tip de invatare se desprind 2 caracteristici:

- a. o astfel de invatare se refera la o singura legatura intre stimul si raspuns, nu la legaturi multiple;
- b. stimulul si raspunsul apar total legate intr-un mod care nu se intalneste la tipul de invatare anterior.

Invatarea sub forma de asociere a raspunsului a reactiei la stimul depinde de ceea ce se intimpla dupa o reactie, anume daca are loc recompensa sau intarirea.

Intarirea, recompensa faciliteaza invatarea fie ca este esentiala sau nu intrucit face ca o manifestare de comportament deja caracteristica individului sa apara mai frecvent.

Acest tip de invatare genereaza, guverneaza formarea deprinderilor de pronuntie la copilul mic, de pronuntare intr-o limba straina la adulti.

3. Invatare de tipul inlantuirilor

Inlantuirea este un tip special de invatare larg aplicata la toate varstele si are la baza legarea a doua sau mai multe reactii de tipul stimul-raspuns invatate anterior.

Actiunea care urmeaza sa fie invatata reprezinta o succesiune de acte. Fiecare din aceste acte a fost invatat anterior dar in acest caz al inlantuirii esentialul este respectarea ordinii lor, asigurarea intaririi intregului lant si a reusitei ultimei verigi. Aceasta trebuie sa conduca la satisfactie, sa fie intarita.

4. Invatarea asociativa-verbala

Cu toate ca sunetele pe care le produce omul sunt in numar limitat, modelele obtinute prin combinarea lor sunt de o diversitate practic nelimitata.

Asociatia verbala reprezinta invatarea de lanturi verbale. Cele mai simple inlantuiuri verbale sunt reprezentate de activitatea de denumire a unui obiect. In acest caz se constituie un lant cu cel putin 2 verigi: prima este o relatie care leaga aparitia obiectului de un raspuns rezultat din observarea unor aspecte ale obiectelor, iar a doua este o conexiune care face ca individul sa se autostimuleze si sa denumeasca obiectul.

5. Invatarea prin discriminare

Acest tip de invatare este impus de faptul ca indivul inca din primii ani ai vietii trebuie sa stie sa dea n raspunsuri de identificare diferite la tot atat de multi stimuli care prezinta intr-o masura mai mica sau mai mare similitudini din punct de vedere fizic.

Cu toate ca invatarea fiecărei conexiuni stimul-raspuns este un eveniment simplu, conexiunile au tendinta de a se interfera cu orice alta retinere. Ni se cere sa distingem de-a lungul intregii vietii de la culori, forme geometrice, texturi, distante la tesuturi anatomice, marimea stelelor, modele de structuri moleculare. Invatarea discriminarii sprijina modelele perceptivе privind: obiectele, spatiul, evenimentele, imaginile si simbolurile.

In acest cadru trebuie sa se opereze cu trasaturi distinctive ale obiectelor. Invatarea literelor, a numerelor reprezinta o invatare de discriminare multipla pe masura ce se avanseaza in invatare, probabilitatile de confuzie provocate de dificultati in discriminare sporesc.

6. Invatarea notiunilor se refera la insusirea clasificarilor proprietatilor obiectelor si fenomenelor, evenimentelor.

Insusindu-si o notiune, individul devine capabil sa generalizeze aceasta notiune asupra altor situatii-stimul care nu au avut rol in invatarea propriu-zisa. Efectul invatarii notiunilor este de a elibera individul de sub controlul exercitat de stimulii specifici. In invatarea notiunilor ca instrumente ale gandirii si comunicarii nu trebuie sa se piarda din vedere faptul ca ele au referinte concrete.

7. Invatarea de reguli sau de principii

In termenii cei mai simpli, o regula este un lant de concepte care formeaza ceea ce in general denumim cunostinte.

Conceptul este unitatea iar regula, principiul reprezinta relationarea utila a unitatilor conceptuale. De aceea invatarea regulilor este dependenta de invatarea conceptelor componente.

Inlantuirea conceptelor in perspectiva formularii principiilor se poate face cel putin prin doua metode principale:

- a. se porneste de la pronuntarea principiului, desprinderea caracteristicilor si apoi specificarea posibilitatilor sale aplicative in actiuni directe si implicite (metoda deductiva);
- b. fie se prezinta imprejurari, experiente in care se opereaza principiul de catre profesor iar elevii sunt solicitati sa combine conceptele in ordinea adecvata (metoda inductiva sau a descoperirii dirijate).

8. Invatarea sociala are drept obiect asimilarea unor modele comportamentale, a noi modele comportamentale, a noi forme si scheme de interactiune interpersonală si prin aceasta a noi trasaturi de personalitate.

In sens larg, toata invatarea umana este sociala pentru ca se petrece in contexte culturale si este dirijata de modele educationale. Exista o invatare sociala in sens restrins specializata in a face experienta legaturii cu realitatea, cu valorile si normele interpsihologice. In invatarea sociala exista si un nivel socioperceptiv, de imitare spontana, necritica a modelului bazat pe imagini, conduite interpersonale, pe impulsuri motivationale situative, nivel intilnit mai ales va virstele mici.

Exista si un nivel sociognostic al invatarii sociale definatorii pentru adolescenti, ghidat de modelele furnizate de educator in mod constient. In acest caz partenerii intercomunica, se interapreciaza se atrag in baza similitudinii unor calitati cu profunda rezonanta morala care emerg din interior.

Albert Bandura și colaboratorii săi au studiat învățarea prin imitație, adică influența modelelor asupra formării comportamentelor sociale. El sustine ca in toate tipurile de modelare de la imitarea unei simple actiuni la reproducerea comportamentului social complex sunt implicate patru deprinderi mediatoare:

1. orientarea atentiei asupra aspectelor relevante ale comportamentului;
2. retinerea trasaturilor critice ale performantei amnezice;
3. copierea comportamentului modelului;
4. motivatia de a reproduce comportamentul observat si justificarea ei sub forma recompensei interne, externe sau substitutiva.

Experimentul realizat de Bandura a studiat felul in care reacționează copiii când se confruntă cu diferite tipuri de modele. In acest caz, s-au format 4 grupuri de copii a caror varsta era cuprinsa intre 3 si 6 ani. Primul grup a privit un adult comportându-se agresiv cu o papusa, cel de-al doilea grup a văzut aceeași scenă filmată și proiectată, cel de-al treilea grup a vizionat scena sub forma unui film de animație, iar cel de-al patrulea grup nu a fost expus nici unui model, fiind lotul de control. După vizionare, copiii au fost lăsați să se joace într-o cameră în care printre jucării se afla și papusa agresata. După un timp, adulții le-au luat jucăriile în momentul în care copii se simțeau cel mai bine. Când le-au înapoiat jucăriile s-a constatat manifestarea unui comportament agresiv al copiilor față de jucării, ordinea inversă a numărului de acțiuni negative în 20 de minute fiind: grupul al treilea 99, grupul al doilea 92, primul grup 83, iar grupul al patrulea 54.

Acest model de învățare a fost numit învățare indirectă, prin imitație. Bandura a demonstrat că probabilitatea de a se produce un comportament este strâns legată de consecințele pe care copilul le anticipează. Dacă acei copii au văzut că adultul a fost certat, nu i-au mai imitat la fel de mult comportamentul. La fel, dacă au fost recompensați pentru imitarea modelului, diferențele dintre grupuri s-au redus semnificativ. Consecințele acțiunilor funcționează ca un sistem secundar de întăriri, prin care se formează comportamentele sociale. Imitarea va depinde de contextul invatarii, respectiv de conjunctura in care are loc observarea

comportamentului respectiv. Se demonstreaza ca un comportament poate fi invatat in afara unor intariri directe. Invatarea observationala afecteaza in mod fundamental comportamentul si personalitatea noastra (Bandura, 1977).

Bandura si Menlove (1968) au folosit principiul pentru a reduce la copii teama de caini. Experimentul implica maniera de abordare a agorafobiei prin metoda expunerii in vivo impreuna cu terapeutul. Copiii au fost pusi in situatia de a observa interactiunile dintre un experimentator lipsit de teama si un caine. Progresiv, copiii au indraznit sa se apropie de caine si sa-l atinga. Principiul invatarii prin model a fost preluat in abordarea psihogenezei unor comportamente deviate. Astfel, copiii ai caror parinti au avut o fobie sau un abuz de substante pot asimila asemenea comportamente prin observare si imitare. Invatarea prin imitare constituie adeseori parte integranta a psihogenezei unor tulburari psihice extrem de variate. Prin contributia sa, Bandura realizeaza o cotitura semnificativa in cadrul comportamentismului: directia de cercetare devine actionala, orientarea fiind fundamental cognitiva.

Formele de intarire nu constituie o conditie mecanicista de determinare a comportamentului, ci ele sunt mediate ca informatie, se constituie drept cunostinte care creeaza experienta personala si pot modifica semnificatia acestei experiente. Aceasta schimbare a perceptiei privind intarirea comportamentului releva intreaga diferenta dintre teoria Invatarii sociale si teoria cognitiva a invatarii sociale.

Invatarea scolara este o activitate dirijata, organizata, pe cand invatarea sociala are un caracter spontan, neorganizat si nesistematizat. Dupa cum stim, copilul se naste cu capacitatea de a invata, dar sursa supravietuirii, a umanizarii si socializarii lui depinde de contactul cu adultul. Invatarea presupune starea activa, participarea constienta, urmarirea unui scop, solicitarea proceselor psihice cognitive, acte de vointa, dinamica proceselor nervoase. Invatarea sociala ofera copiilor prilejul de a asimila o serie de semnificatii si valori sociale, modalitati de acomodare, adaptare. Sa luam, de exemplu, jocul intre copii. Pentru desfasurarea acestuia, este necesar ca scolarul sa invete sa coopereze cu altii, sa se acomodeze usor la noile situatii, sa-i respecte pe ceilalti. Copilul este stimulat de o serie de nevoi, trebuinte psihosociale, de participare, de socializare. Acest sistem de nevoi nu poate fi satisfacut decat prin invatarea sociala.

Caile prin intermediul carora învățarea socială se poate realiza sunt numeroase: calea observării comportamentelor, a învățării acestora, implicarea și participarea activă, directă a copiilor. De exemplu, dacă un copil a observat că fratele sau mai mare a fost laudat, recompensat, atunci și el va prelua comportamentul respectiv. Dacă fratele manifestă un comportament dezaprobat, atunci un asemenea comportament, fie că nu va fi preluat, fie că va fi evitat.

Educația este un fenomen complex care este dominat de atributele intenționalității, ale scopului și ale participării conștiente active. Eficiența procesului de învățământ este dependentă de mai mulți factori între care un rol important îl are măsura în care situațiile de învățare sunt organizate rațional în sisteme care să respecte mecanismul psihologic al asimilării cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor.

Teoria învățării sociale afirmă că indivizii învață comportamente prin observarea situațiilor sociale și că încep să reproducă aceste comportamente, deoarece oamenii folosesc comportamentul altora pentru a maximiza rezultatul deciziilor pe baza unor informații incomplete. Inspirându-se din operele anterioare ale lui Miller și Donald (1941) sau Rotter (1954), Bandura propune că atât comportamentul deviant, cât și cel normativ este învățat prin observarea semenilor, imitarea comportamentelor acestora prin identificarea și inculcarea comportamentelor prin recompense și pedepse reale sau percepute. Studiile inițiale care au utilizat această teorie au avut în vedere dezvoltarea comportamentului violent la copii, dar apoi cercetările au fost extinse în multiple alte arii, în special în sănătate, teoria fiind folosită în intervențiile medicale pentru modificarea comportamentelor dăunătoare sănătății. Boom-ul recent al Internetului și dezvoltarea rețelelor sociale online fac, însă, posibilă analiza fenomenului de învățare socială din alt punct de vedere: ca factor al difuziei în comunitățile virtuale. Acest fenomen este generat, în principal, de sistemele de semnalizare socială ce țin de natura mediului (cum ar fi Newsfeed-ul în rețeaua Facebook).